

MEMLEKET KALKINMASI VE AYDINLAR

I. Kalkınma Dâvamız Bir “Kadro” Dâvası mıdır?

Memleketimizin 1950-60 arası esas meselesi “rejim dâvası” olarak görüldü; çare olarak da “hukuk devleti”ni ve “batı anlamında demokrasi”yi memlekete yerleştirmek tezi savunuldu. 27 Mayıs ihtilâlinde sonra bu düşünce ile yeni Anayasa yapıldı. Bütün mesele iktidarda olanların ellerinde tuttıkları siyasî kuvveti kötüye kullanmalarına, partizanlığa mâni olmak gibi görülüyor, iktidar hukuk kaideleriyle sınırlanır, disiplin altına alınırsa esas mesele halledilmiş olur, sanılıyordu. İşte o zaman muhalefet ve basın serbestçe vazifesini görür, vatandaş hakları baskı ve müdahaleden kurtulur, ortalık gül gülistanlık olurdu.

Seçimlerden sonra iktidar askerî idareden sivil idareye geçince bir de görüldü ki memleketin siyasî düzeninde pek değişmiş bir şey yoktur, eski hal hemen hemen bütün belirtileriyle yeniden su üstüne çıkmıştır. Meseleyi bir hukuk düzeni, kanunlar meselesi olarak görmenin ve anlamının yanlışlığı apaçık belirmiştir.

Şimdi bir kısım aydınlarımıza memleket şöyle bir çıkmaz içinde görünüyor:

1. Anayasa “demokrasi içinde hızla kalkınma” için gerekli hukukî temelleri atmış, vatandaşa demokratik siyasî ve sosyal hakları tanımış bulunuyor.
2. Ama bu hak ve hürriyetlerin ve kalkınma imkânlarının pratikte gerçekleşmesi bir takım ekonomik ve sosyal reformların başarılmasını gerektiriyor.
3. Oysa mevcut partilerde kontrol mevkilerini bu reformları kendi çıkarlarına uygun bulmayan sosyal sınıfların adamları tutmuş bulunduğundan, bunlar halkın cahilliğini ve geri eğilimlerini sömürerek, ekonomik baskı ve oy avcılığı ile kendi temsilcilerini parlamentoya seçtiriyorlar. Bu şekilde meydana gelen Meclis ve hükümet de temel meselelere el atacak yerde politika oyunları ile vakit geçiriyor.

Kısacası, ünlü deyimle “halk tarafından ve halk yararına bir halk idaresi” olan demokrasi bizde bugünkü şekliyle halk aleyhine bir netice veriyor. Demokrasinin gerektirdiği seçim usulünün uygulanması demokrasinin gerçekleşmesine ve yerleşmesine engel oluyor.

Öyleyse bu fasit daireyi kırmak gerek. İşbaşına “çirkin politikacılar” değil, aydın, bilgili, memleket meselelerini ehliyetle halledebilecek vasıfta bir “kadro” geçmelidir. Bütün mesele, bir kaç yüz ya da bir kaç bin idealist aydından müteşekkil küçük bir kadronun silâh kuvvetiyle iktidara gelip yine silâh kuvvetiyle iktidarda kalarak memleket meselelerini kısa yoldan ve temelinden halletmesi olarak görülüyor.

Birçoklarına ilk bakışta bu, cazip, mümkün, hatta tek çıkar yol gibi görünüyor. Ama böyleleri şu soruların üzerinde gerektiği kadar önemle durmuyorlar ve bunlar doğru cevaplandırmıyorlar: 27 Mayıs ihtilâlinde sonra bu neden mümkün olmadı? 22 Şubat teşebbüsü neden daha büyük bir bozguna uğradı? Artık meşhur olan deyimle neden “27 Mayıs’ta fırsat kaçırıldı?”

Bu soruları şu ya da bu kişisel olayla, kötü tesadüflerle, sübjektif faktörlerle cevaplandırmak yetersizdir. Meseleyi daha da derinlemesine sosyolojik bakımdan ele almak gerekir.

Bir kez aydın ve idareci “kadro”yu toplum hayatının ve şartlarının dışında ve toplumun gidişine dıştan tesir edilebilir bağımsız bir faktör olarak görmek yanlıştır. Kadroların yetişmesi ve yetişen kadroların vasıfları ve ehliyeti toplum şartlarına bağlıdır. Bir toplumda ilerici akım ve hareketler, bilim hayatı ne kadar gelişmişse ve aydınlar bu akım ve hareketlerde ne derece aktif olursa kadrolar da o derece aydın, ilerici ve bilimli olurlar. 27 Mayıs’ta ve sonraları istenilen ve gereken vasıfta ve kuvvette bir kadro çıkıp işlere el komadıysa böyle bir kadro yoktu veya çok yetersizdi de ondan. Toplumdaki karşılıklı sebep-netice zincirlemesinde “kadro” bağımsız bir faktör değil bağımlı, “tâbi” bir faktördür.

İkinci sosyolojik gerçek şu: mevcut kadroların bildikleri ve yettikleri kadar olsun bir iş başarabilmesi için mutlaka toplum hayatının ve gelişmesinin tâbi olduğu kanunlara uygun hareket etmeleri şarttır. Bazı tarihî vaziyetlerde yalnız silâh kuvvetiyle iktidara gelinebilir ama yalnız silâh kuvvetiyle iktidarda kalınmaz. İktidarlar ergeç, ister istemez, toplumdaki nüfuzlu gruplara -sosyal sınıflara- dayanırlar. İyi niyetli, ama politikada tecrübesiz ihtilâlciler kadro çok geçmeden mevcut sistemdeki nüfuzlu çevrelerin, üst sınıfların tesiri altında kalırlar. İktisaden kuvvetli sınıflar ağır basarlar ve bu çevrelerin politikada, basında, akademik kariyerde itibarlı ve şöhretli sözcüleri vardır; bunlar genç ihtilâlcilerin omuzbaşında durup öğüt verirler. Zaten yukarıda kadroların yetişmesi konusunda belirttiklerimize göre sadece silâh kuvvetiyle iktidarı ele alan ihtilâlciler kadro da fikir, bilgi ve politik formasyon bakımından yeterli değildir ve bu telkinlerin tesirinde kalmaya esasen istidatlıdır. Bu şartlar altında çok atak başlayan ihtilâl hareketinin ateşi yavaş yavaş söner, devlet mekanizmasının giriftliği, bürokrasi içinde eski düzen çok bir şey değişmeden devam eder ve “fırsat kaçırılmış” olur.

II. Halkın Yararına Bir İdare Nasıl Gerçekleşebilir?

Bizim yeni “kadrocular”ın şöyle düşündükleri anlaşılıyor: Silâh kuvvetiyle iktidara gelen kadro halkın yararına reformlar yaparak halkın desteğini kazanır, böylece iktidarı halka dayandırmış oluruz.

Sıkı disiplinli küçük bir grubun iktidarı zorla ele geçirip halk yararına reformlarla halka idareyi benimsetmesi fikri reformcu ve ihtilâlciler hareketler tarihinde eskiden beri vardır, ama mantığa uygun gibi görünen bu düşünce sosyolojik gerçeklere aykırıdır.

İlkin, iktidara geçtikten sonra yolunu şaşırıyacak, gerçekten halkçı ve ilerici kadroların ancak ilerici halk hareketleri ve teşekkülleri içinde yetişeceğini bir kez daha hatırlatalım.

İkincisi, halkın yararına olan reformları halkın desteklemesi ne demektir? Halkın yapılanları beğenmesi, benimsemesi, hiç değilse direnmemesi mi? Ama uzun, vadeli bir zaman bölümü bakımından halkın yararına olan reformların -taassup ve gericilikle mücadeleden toprak reformuna kadar her ileri hareketin- ilk ağızda halkın hoşuna gitmeyecek, kısa vadeli çıkarlarına ya da inançlarına aykırı sayacağı

tarafı olacaktır. Halkın belki de çoğunluğu, özellikle köylü ve küçük kasaba halkı bu reformların kendi yararlarına olduğunu kolayca anlayamayacaktır. Üçüncüsü, halk direnme bile halkın sadece pasif desteği bir halk idaresini ayakta tutmak için yeter değildir. Halkın, daha doğrusu, halk dediğimiz büyük amorf kitlenin içinden farklılaşmış bölünerek meydana gelen sınıfların, başta işçi sınıfı olmak üzere, bu idareyi aktif olarak desteklemeleri, seslerini duyurmaları, idareye fiilen katılmaları şarttır. Bu, iki sebepten lüzumludur:

1. Yapılacak reformlar nazari olarak faydalı, uygun, mantikî görünen tedbirler, plânlar olamaz. Denenmiş bilimsel bilgiye dayanan nazariye bile bize ancak genel, ana hedef ve ana prensipleri verir. Bunların bir topluma uygulanma şekilleri o toplumun şartlarına bağlıdır; bu toplum şartlarından biri ve başlıcası da halkın, emekçi yığınların durumudur. İdareci kadro bir taraftan halkın hem maddî hayat şartlarını, hem de his ve düşüncelerini öğrenmek ve bilmek, diğer taraftan da halk yığınlarını eldeki bütün imkânlarla eğitmek, şuurlandırmak, reformlara hazırlamak zorundadır. Halkın politik eğitimi, uyarılması ve hazırlanması ise, en kısa ve pratik yol olarak, teşkilâtlandırma ile mümkündür. Demokratik bir toplum baştan başa teşkilâtlanmış bir toplumdur. Halkçı bir idarede halk yığınları ile idareci kadrolar arasında karşılıklı serbest ve kuvvetli bir alışveriş, bir etkileme şarttır; bu ise ancak halk sınıflarının teşkilâtlanması ile mümkündür. Halkın yararına bir idare ancak halkın, emekçi yığınların kuvvetle teşkilâtlanıp memleketin politik hayatında aktif, tesirli bir rol oynadığı idare olabilir.

2. Halkın politik bakımdan teşkilâtlı ve aktif olması başka bir sebeple de zorunludur. Silâh kuvvetiyle iktidarı ele alan kadronun memleketi halk yararına idare etmesi bu kadroyu teşkil eden elemanların kişisel namusuna, meziyetlerine, idealistliğine bırakılamaz. Bu da sosyolojik ve sosyal-psikolojik kanunlara aykırı düşer. Bir kez insanın kişiliği ömrü boyunca değişmez, mutlak bir kemiyet değildir. Kişilik insanın içinde bulunduğu şartlara göre değişebilir ve çoğu zaman değişir de. Sonra sosyal meseleler yine sosyal vasıta ve tedbirlerle çözümlenir, kişisel faktörlerle değil. Ferd ancak sosyal gruplar içinde ve sosyal kanunlar uyarınca hareket etmek suretiyle topluma tesir edebilir. Kaldı ki namuslu, idealist, hatta bilgili olmak yanlış hareketleri önlemeye hiç de yetmiyor. Bütün bu iyi vasıflarına rağmen insan yanılabilir, hele iktidar koltuğuna oturunca. Kadroların yolunu şaşırılmalarının en tesirli garantisi kadrolarla halk arasında yukarıda sözünü ettiğimiz teşkilâtlı, karşılıklı tesirler sisteminin işlemesidir.

Kendilerini iktidara aday gören kadrolar gerçekten bilgili iseler şu sosyolojik gerçeği bilmeleri gerekir: Sosyal meselelerin, sosyal kanunların şuuruna, bilgisine sahip olmak insanı bu kanunlardan müstakil kılmaz. Şuurlu olarak teşkilâtlandırılmış, plânlı bir cemiyette dahi sosyal kanunlar işlemektedir. Bu kanunlara göre, akademik tahsil ve kitap bilgisiyle toplumda lider, idareci kadro olunamaz. Bilgi lüzumlu bir şarttır ama, kendi başına yeterli değildir. Liderler ve kadrolar aksiyon içinde, sosyal hareket içinde yetişir. Aydınlar âksiyon içinde yer alarak bir taraftan yığınları eğitmiş, aydınlatmış, ilerletmiş olurlar, diğer taraftan da bilgilerini pratikte deneyerek ve liderliğin gerektirdiği mesuliyetleri yüklenip cesaretle görünerek kendi kişiliklerini geliştirmiş, pekleştirmiş, hatta ona yeni vasıflar kazandırmış olurlar. Kısacası,

aksiyon içinde aydın hem halkı, hem kendi kendisini eğitmiş olur. Aydın kadrolar böyle kitle hareketleri içinde çalışıp denenerek yetişir, yönetici mevkilere erişir ve kitlelerle yönetici kadrolar arasında yukarıda sözünü ettiğimiz karşılıklı etkiler sistemi işlese o zaman demokratik seçim, bilgisizliği, geriliği ve fakirliği içinde kendi haline bırakılmış kitlelerin zaman zaman verdikleri pasif oylar toplamı olmaktan çıkar, fasit daire kırılmış olur.

III. Demokratik Gelişme ve Aydınlarımız

Şurası gariptir ki, bugünkü “şekli” demokrasiden şikâyetçi eli kalem tutar aydınlarımız arasında bu işaret ettiğimiz şekilde aksiyona geçmek, kitlelerin hareketine katılıp, aydınlatıcı ve ileri götürücü bir rol oynamak teşebbüsü hemen hiç görülüyor. Oysa bütün şikâyet ve tenkitlere rağmen 1960’dan bu yana demokratik teşkilatlanma ve hareket imkânları 1946-1960 devresine kıyasla bir hayli daha geniştir.

Acı da olsa açıkça söyleyelim ki, şekli demokrasiden şikâyetçi olan yazar-aydınlarımız bu güdük demokrasinin dahi sağladığı imkânları gereği gibi kullanmaktan korkuyorlar. Elbette, halk yığınlarının, emekçilerin içine girip çalışmak, bir sosyal hareketi teşkilâtlandırmak, geliştirmek ve yönetmek zordur; zor, yorucu ve... tehlikeli bir iştir! Haftada bir makale ya da günde bir fıkra çizıştirmek kafanı, hattâ hayatını bu işe vereceksin. Üstelik de bütün antidemokratik, faşist menşeli kanunlar yürürlükte... Sömürücü ve gerici çevreler saldırı halinde... Ötedenberi her ileri hareketi bastırmak için kullanılmış taktikler yine ellerde hazır bekliyor...

Onun için meseleyi bir “Kadro” aksiyona, yani teşkilâtı, demokratik mücadele yolundan demokrasiyi geliştirmek ve gerçekleştirmek işine hiç yanaşmazsın. Teker teker sorsanız: Ben hareketin dışında kalırsam, böyle daha faydalı olurum” derler, hareketin dışında kalarak harekete faydalı olmak! Genel formül bu. Hayat şartları icabı ister istemez hareketin içinde olan işçiler, emekçiler, halk kendi başının çaresine baksın.

Yazar-aydınlarımızdan diğer bir kısmı da silâh kuvvetine dayanan bir kadrodan meded umar görünmektedir. Menşei ile halkçı, tarihsel gelenekleriyle devrimci olan ordumuzun genç, ilerici elemanları rizikolara girerek iktidarı ele geçirsın ve sonra da bu çok bilgili aydınlarımıza “Buyurun, gelin memleketi idare edin!” desinler. Böylece, uzun boylu uğraşıp yorulmadan ve mücadeleyi göze almaksızın bu çok bilgili, uzman, idealist, halkçı, ilerici ilh., aydınlarımız memleketin yönetici kadrosu oluversinler. Kolay bir devrim!

Oysa hangi memlekette aydınlar böyle beleşten bir mirasa konmuştur? Demokratik hak ve hürriyetlerin temel sosyal reformların gerçekleşmesi hangi memlekette mücadelesiz, rizikosuz yorulmadan “Armut piş...” misali olmuştur? Bugün kaleminizin ucuna geliveren o demokratik hak ve hürriyetler uğruna çeşitli memleketlerde ne uzun, ne çetin, ne yıpratıcı mücadeleler olmuş, ne büyük fedakârlıklara katlanılmıştır. Şimdi bile bunların korunması ve genişletilmesi için mücadele devam etmiyor mu?

Bu aydınlarımız yanıp yakınmakla yetindikleri sırada, mevcut imkânlardan faydalanarak demokratik bir mücadele hareketini yürüten ve teşkilâtlandıran yine şu cehaletini pek horladığımız halkın bir kısmıdır. Halk dediğimiz büyük kitlenin,

tarihî ve sosyal, nitelikleri bakımından en uyanık ve ilerici kısmı olan işçiler ilk bağımsız, belirli bir görüşe dayanan partiyi kurdular memleketimizde, mitingler, yürüyüşler, basın toplantıları ve bildirimlerle sürekli faaliyet göstererek halkoyuna seslerini duyuruyorlar. Ve işçiler sadece kendi haklarını savunmuyorlar, toprak reformundan eğitime kadar bütün memleket meselelerinde görüşlerini gayet açık, kesin ve isabetli bir şekilde belirtiyorlar Memleketin kalkınması konusunda işçiler teşkilâtli, şuurlu, sesini duyuran tek ileri kuvvet olarak beliriyor.

Bizde işçi sınıfının bu uyanık dinamik durumu esasen bilinen bir gerçeği bir kere daha teyid ediyor: O da, tarihsel ve sosyal niteliği neticesi işçi sınıfının modern toplumların en ilerici, en dinamik sınıfı olduğudur. Bizim gibi işçi sınıfının ve genellikle halk yığınlarının bugüne kadar aydınlardan hemen hemen hiç yardım görmediği, kendi kaderine bırakıldığı bir memlekette bile işçi sınıfının bu derece uyanık enerjik ve bilgili -evet bilgili- oluşu, işaret ettiğimiz tarihsel ve sosyal gerçeğin ne kadar ağır bastığını gösteriyor, ilerici, memleket ve milletsever aydın yazarlarımız faydasız şikâyetlerden, ya da gerçekleşmeyecek hayallerden vazgeçip, esasen belirmiş ve günden güne gelişmekte olan bu sosyal kuvvetin içinde yer almalı, bu hareketi genişletmek, yaymak ve kuvvetlendirmek için çalışmalıdır. Sonra şu da unutulmamalıdır ki, politik aksiyona geçmek için antidemokratik kanunların kalkmasını beklemek biraz da atı arabanın ardına koşmak gibidir. Bu kanunların kalkmasının ve Anayasanın tanıdığı demokratik hak ve hürriyetlerin gerçekleşmesinin bir şartı da memleketteki bütün ilerici kuvvetlerin işçi sınıfının politik hareketine bağlanarak, ya da hiç değilse onu destekleyerek ve onunla birlikte yürüyerek demokratik mücadeleye girmesidir.

Bugün antidemokratik kanunlar yürürlükte olduğu halde memlekette daha geniş bir hürriyet havası esiyorsa bunu işbaşındakilerin hoşgörülülüğü ile açıklamak yetersizdir. Altta yatan sebep bugün memleketin ilerici kuvvetlerinin daha gelişmiş, halkın baskıya ve zora karşı direnir hale gelmiş, eski düzenin sökmeyeceği az çok anlaşılmalı olmalıdır. Demokratik hak ve hürriyetlerin gerçek garantisi, toplumdaki ileri kuvvetlerin ve halkın politik gücüdür. “27 Mayıs’ta fırsat kaçırıldı” diyen aydınlarımız asıl şimdi, mevcut imkanları gereği gibi kullanmamak ve kanun çerçevesinde mücadeleyi göze almamakla fırsatı kaçırmaktadırlar. Bu fırsat kaçırılır ve bugünkü rejim çökerse, apaçık faşist bir diktatorya ihtimali bir “seçkin aydınlar kadrosunun idareyi alması” ihtimalinden çok daha kuvvetlidir.

Bu yazı Yeni Ufuklar, Sayı 11/124, Eylül 1963’te yeniden yayınlandı.

Vatan, 2 Eylül 1962